

The poster features a large, semi-transparent face of a man with a red nose, reminiscent of Pinocchio, overlaid on a background of a circus tent and a barbed wire fence. The title 'CIRKUS SVOBODY' is written in large, bold, red capital letters across the center of the face.

CIRKUS SVOBODY

SUE SMETHURSTOVÁ

Skutečný příběh rodiny,
která unikla nacistům

Cirkus svobody

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Sue Smethurstová
Cirkus svobody – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

CIRKUS SVOBODY

SUE SMETHURSTOVÁ

 CPRESS

*Pro babičku a dědu. Pro ty, kteří se dostali do šťastné
země, i pro ty, kteří k tomu neměli příležitost.
Nikdy nezapomeneme.*

OBSAH

Prolog 7

Část první: Před válkou 13

Kapitola první 14

Kapitola druhá 18

Kapitola třetí 25

Kapitola čtvrtá 34

Kapitola pátá 45

Kapitola šestá 54

Kapitola sedmá 62

Část druhá: Válka 69

Kapitola osmá 70

Kapitola devátá 77

Kapitola desátá 82

Kapitola jedenáctá 92

Kapitola dvanáctá 96

Kapitola třináctá 108

Kapitola čtrnáctá	117
Kapitola patnáctá	122
Kapitola šestnáctá	129
Kapitola sedmnáctá	135
Kapitola osmnáctá	145
Kapitola devatenáctá	153
Kapitola dvacátá	163
Kapitola dvacátá první	172
Kapitola dvacátá druhá	175
Kapitola dvacátá třetí	182
Kapitola dvacátá čtvrtá	186
Kapitola dvacátá pátá	190
Kapitola dvacátá šestá	198
Kapitola dvacátá sedmá	209
Kapitola dvacátá osmá	217
Kapitola dvacátá devátá	224
Kapitola třicátá	232
Kapitola třicátá první	244
Kapitola třicátá druhá	255

Část třetí: Po válce **259**

Kapitola třicátá třetí	260
Kapitola třicátá čtvrtá	270
Kapitola třicátá pátá	279
Doslov	286
Poděkování	293
O autorce	298
Bibliografie	299

PROLOG

„Á, tady je naše princezna, vždy dokonale upravená, jako by šla na ples,“ usmála se láskyplně sestřička na babičku mého muže, když jsme spolu kráčely chodbami židovského pečovatelského domu Montefiore.

Mindla Horowitzová. Princezna z Montefiore. Vlasy měla *pokaždé* pečlivě učesané. Rty *vždy* nalíčené rudou rtěnkou. A to tak dokonale, že ani samotná Elizabeth Ardenová by to nesvedla lépe. Její nejoblíbenější odstín – jasně červený Victory Red.

Zamířily jsme do jídelny, kde čekal můj muž. „Nějak se nám kulatíš,“ píchla ho Mindla škádlivě pěstěným nehtem do břicha. „Ale podívej na mě, já jsem pořád krásná!“ Otočila hlavu, abychom si ji mohli prohlédnout, a ve vlasech se jí zabýskla spona osázená umělými kamínky.

Často jsme s manželem vtipkovali, že i kdyby babička ohluchla nebo oslepla, marnivost by si držela až do smrti.

Nebyla to ve skutečnosti marnivost, ale spíš důstojnost – nejsyrovější podstata lidství, k níž se upínala celou svou bytostí. Byl to její způsob, jak říct světu: „Vzali jste mi vše, ale svou hrdost vám nikdy nedám.“

O Mindlině příběhu jsem se začala postupně dozvídat až mnoho let poté, co jsem se stala součástí rodiny Horowitzových. Můj manžel Ralph občas napodoboval babiččino klení v jidiš – což k našemu velkému pobavení dělal i její papoušek – nebo vyprávěl vtipy, které jim v dětství říkával jeho zesnulý dědeček.

A pak se mě jednoho dne zeptal: „Už jsem ti o nich vyprávěl, je to tak?“

Ne, nevyprávěl.

Pověděl mi to základní – zavzpomínal, jak děda před spaním vykládal svým milovaným vnukům příběhy o slavných cirkusech a pestrobarevných klaunech. A pověděl mi také, že se nacisté pokusili celou jejich rodinu zabít.

Vylíčil mi, jak děda musel svou překrásnou ženu vysvobodit z ruského vězení, i to, jak spolu odjeli přes půl světa, aby konečně mohli žít šťastně a spokojeně. Ale nebyly to žádné smyšlené pohádky.

Mé novinářské já zaplavily tisíce otázek a zoufale jsem toužila poznat celý příběh. V té době byl však manželův dědeček už dlouho po smrti a rodina se shodla, že „babička o svém životě sama nikdy nemluví, takže ani my se jí neptáme, abychom ji nerozrušili“. To znělo fér. A já rozhodně nechtěla, aby babička musela znovu prožívat všechny ty hrůzy, o nichž jsem se doslechla.

Jak ale Mindla stárla a bylo zřejmé, že náš společný čas se pomalu chýlí ke konci, můj pocit zoufalství narůstal. Pro mou rodinu, mého muže i naše děti bylo důležité vědět, kým jsou a odkud pocházejí. Bylo důležité, aby pochopili, co všechno si jejich prarodiče a praprarodiče vytrpěli a jak se jim podařilo uniknout Němcům a dostat se do Austrálie.

Bylo nutné s babičkou promluvit i přesto, že to pro ni možná nebude příjemné.

Kdykoliv jsme ji šli navštívit do pečovatelského domu, věděli jsme, že nemáme nosit žádné dortíky ani sladkosti, protože si „hlídala figuru“. Avšak *milovala* kosmetiku, především co nejbarevnější a nejkřiklavější laky na nehty, a během manikúry si moc ráda povídala.

Proto jsem se jednoho sychravého podzimního rána vybrojila zásobou těch nejluxusnějších laků, jaké jsem sehnala, několika poznámkovými bloky, diktafonem a starou zrezivělou plechovou krabicí plnou černobílých fotografií, které babička kdysi svěřila do opatrování své snaše Meg (mojí tchyni). A takto jsem tedy, inspirována Mitchem Albomem a jeho memoáry *Úterky s Morriem*, zahájila své vlastní „pondělky s Mindlou“.

Společně jsme se probíraly omšelými fotografiemi.

„Babičko, kdo je tohle?“ ptala jsem se, „a odkud je tahle fotografie?“ Vždy jsem jen opatrně kroužila okolo, abych ji nerozrušila.

„Proč to chceš vědět?“ opáčila a zručně si nanášela na nehet zářivě růžový lak. Stále mluvila se silným polským přízvukem.

Zpočátku pro ni bylo zajímavější hovořit o tom, jak její milovaný „Collingvúd“ stoupá po žebříčku Australské fotbalové ligy nebo jak se mají její pravnuci, avšak já hovor pomalu stáčela zpět k ní samotné a začínala jsem odlupovat jednotlivé vrstvy jejího života.

A tak jsme pokračovaly týdny, měsíce. Každá návštěva měla stejný řád.

Když byly nehty hotové, zamířily jsme do jídelny na oběd, přičemž jsme se obratně vyhýbaly záplavě chodítek.

U stolu si k nám vždy přisedly čtyři nebo pět stařenek – Mindla si publikum užívala. Jakmile jsem vytáhla notes, prošly jsme obvyklou rutinou.

„Proč to všechno chceš vědět?“ zeptala se znovu. „Můj příběh není ničím zajímavý.“

„Co třeba ona? Tahle? Nebo tamta?“ ukazovala zářivou špičkou prstu na srdečné, vrásčité tváře přede mnou. „Všechny jsme stejné.“

Jednoho dne mi to konečně došlo. Přestože Mindlina minulost byla bezpochyby bolestná, vyprávění ji nutně netraumatovalo. Ona se prostě jen domnívala, že její život nebyl ničím výjimečný, neboť spousta lidí v jejím okolí měla příběh podobně hrůzný jako ona. Příběh o útěku před nacisty. O ztrátě svých milovaných. O rodinách, které se již nikdy nesetkaly. O zavšivených tělech, o hladovění. O pachu války a smrti. O naprosté záplavě smrti. O naprosté záplavě smutku.

Mnozí z těchto milých stařečků a stařenek, s nimiž babička sdílela svá poslední léta, jako zázrakem přežili. A tím Hitlera v jeho ďábelské hře porazili.

I přes svůj pokročilý věk a zhoršující se fyzické zdraví si Mindla až do úplného konce uchovala jasnou mysl a během těch dlouhých hodin, které jsme spolu strávily, mi svůj životní příběh převyprávěla do překvapivých podrobností. Když však v roce 2015 ve věku devadesáti šesti let zemřela, zůstalo i tak

mnohé nevyřčeno a spousta otázek bez odpovědi. A tak jsem se vydala na několikaletou pouť s cílem poskládat dohromady jednotlivé dílky života jejího a života dědy Horowitze.

Mnoho dokumentů a památek na ty nejvzácnější životní okamžiky – narození, úmrtí či svatby – bylo zničeno při bombových útocích nebo spáleno na popel, a já jsem proto nesmírně vděčná genealogům, historikům, vědcům a dobrovolníkům, kteří byli natolik štědrí, že mi během tohoto projektu věnovali svůj čas a um a velmi mi pomohli. Především pak děkuji Krysyně Duszniakové, jejíž rozsáhlé vědomosti a smysl pro souvislosti mi pomohly nalézt materiály, které nejenže potvrdily Mindliny vzpomínky, ale zároveň nám pomohly nalézt ztracenou rodinu.

Jelikož jsem bohužel nemohla mluvit s dědou, neboť zemřel v roce 1989, spolehla jsem se při rekonstrukci jeho příběhu na rozhovory s Mindlou a dalšími členy rodiny, především s jeho vnučaty, která zbožňoval. Vycházela jsem také z fotografií a rozhovorů s dědečkovými bývalými kolegy z *Tarax Show* australské televizní stanice GTV-9. Zde patří můj velký dík především Ronu Blaskettovi, který se mnou sdílel mnoho vzpomínek na dědu. Bohužel v roce 2018 zemřel. Sbohem, Rone.

Některé dialogy jsou založeny na vzpomínkách jiných lidí.

Děda Horowitz, úředním jménem Moszjes Baruch Horowitz, používal v průběhu svého života několik dalších jmen: Moses, klaun Kubuš, Kubus Armondo, klaun Sloppo a Kubuš. Z důvodu snazší četby a zachování kontinuity textu používám v knize variantu Kubuš, protože tak dědovi říkala i babička.

Doufám, že budete tento příběh číst tak, jak jsem ho zamýšlela. Nejedná se ani o historický text, ani o vědecké

pojednání o holokaustu. Je to zkrátka příběh jedné ženy, vyprávění o životě jedné rodiny, tak jak si ho oni sami uchovali v paměti. Pravdivost informací, které uvádím, jsem se snažila v maximální míře ověřit.

Hitler se všemi možnými prostředky pokusil zničit celý národ – jeho existenci, jeho dějiny, jeho duši. Šest milionů židovských mužů, žen a dětí bylo během druhé světové války zavražděno nacistickým režimem. Zrůdnost, která je zcela mimo lidské chápání.

Nakonec se to však Hitlerovi nepodařilo. Proč? Protože tito lidé neupadli v zapomnění. Ti, kteří během holokaustu zahynuli, i ti, kteří jej přežili, byli znovu vzkříšeni v našich vzpomínkách a my je s láskou uchováváme v našich myslích. Jejich postavení a role ve společnosti byly znovu uznány. Kousek po kousku, po malých útržcích, v jednotlivých příbězích, rok za rokem splétáme zpět jejich životy, které uznáváme, chápeme a velice si jich ceníme.

Přestože tyto nebohé duše zemřely, my je stále milujeme, opatrujeme je v našich srdcích, vyprávíme si o nich. Budeme ctít jejich minulost a jejich příběhy budou inspirací pro naši budoucnost.

Nikdy nezapomeneme.

ČÁST PRVNÍ

Před válkou

KAPITOLA PRVNÍ

Varšava, zima 1936

Mindla kráčela po ulici Stawki, stáhla si rukavici a hledala něco v kabelce.

Prsty měla po několikahodinové práci na rozvrzaném šicím stroji ztuhlé a plné oděrek. Šmátrala rukou na dně tašky a snažila se najít klíče.

S hlavou plnou nejrůznějších myšlenek zabočila za roh směrem k domu a šlápla na uvolněnou dlažební kostku. Podpatek se jí zaklínil do škvíry, Mindla ztratila rovnováhu a ztěžka klopýtla o obrubník. Její útlá dívčí postava se sesunula k zemi a Mindla, otřesená pádem, chvíli jen nehnutě seděla a snažila se uklidnit. Vytryskly jí slzy, avšak ostrý ledový vítr fíčící od Visly je odnesl dřív, než si je stihla utřít.

„Ach jo,“ povzdechla si a prstem zkoumala díru v odřené vlněné punčošě, na které už byla jedna záplata vedle druhé.

V kotníku cítila tepavou bolest.

Už viděla na dům, kde bydlela. Dům č. 17 v Muranowské ulici, přímo na druhém konci náměstí. Majitel domu, pan

Landau, je určitě doma v teple, ve svém útulném bytě v prvním patře. Mindla už se také těšila, až bude doma, ve vyhřáté kuchyni. Představovala si svou maminku, jak na kuchyňském stole válí těsto na chalu, a taky vůni doutnajících kamen, v jejichž blízkosti bude potom chlebové těsto kynout.

Byla zcela pohroužena ve svých představách, a tak si ani nevšimla, že k ní někdo kráčí.

„Stalo se vám něco? Tohle není zrovna bezpečné místo,“ vytrhl ji z myšlenek neznámý hlas. „Jste v pořádku?“

Mindla se ohlédla a spatřila vysokého muže, který stál nad ní a napřáhoval k ní ruku.

Přidržela se ho a on jí opatrně pomohl vstát z vymrzlé dlažby. „Prosím, dovolte mi doprovodit vás domů,“ naléhal. Sundal si šálu a nabídl ji Mindle.

Mindla ji vděčně přijala a omotala si měkký, teplý vlněný šál okolo krku. Zatímco se spolu bavili o příchodu zimy, s námahou klopýtala přes tramvajové koleje. Muž se jí zeptal, kde pracuje. Na okamžik zaváhala a pak prostě odpověděla: „V koželužně.“ Nemluvila o tom, že pracuje již od svých čtrnácti let, kdy byla nucena odejít ze školy, ani o špíně a zápachu, který v továrně panuje. A nevyprávěla mu ani o tom, jak hodiny a hodiny vydělává a napíná zvířecí kůže, ani o tom, jak kůže moří a barví. Koželužna byla hlavním dodavatelem zásobujícím polskou armádu koňskými postroji a koženým zbožím. S neustálou hrozbou války se podniku dařilo velmi dobře.

S každým dalším krokem bolel Mindlu kotník méně a méně a postupně se jí začínala vracet síla.

Z bytu pana Landaua vycházelo tlumené světlo, a tak si Mindla konečně mohla prohlédnout obličej svého zachránce.

Byl mnohem mladší, než původně odhadovala na základě elegantního obleku, který měl na sobě – bylo mu tak dvacet pět let. Z náprsní kapsy mu vykukoval červený hedvábný kapesníček. Na sobě měl oblek, v němž vypadal jako postarší vážený obchodník. Avšak ve velkých modrých očích mu planuly rozpuštělé klukovské ohníčky.

„Jmenuji se Kubuš Horowitz,“ představil se, když došli ke dveřím. „A vy jste?“

„Mindla. Mindla Levinová,“ kývla Mindla hlavou na pozdrav.

„Tak, slečno Levinová, jste doma.“

„Děkuji vám, Kubuši. Jste velmi milý.“

Vrátila mu šálu, on na rozloučenou smekl klobouk a odešel. Zmizel skoro stejně rychle, jako se objevil.

„Jdeš pozdě, Mindlo,“ zamračila se vyčítavě Anna. „Rychle se posaď.“

„Promiň, mami,“ omlouvala se Mindla a pokoušela se zakrýt šaty díru na punčoše.

Pod upřenými pohledy všech přítomných se mladá dívka snažila vmáčknout ke stolu mezi své sestry Jadžu a Soňu. Usedla se sklopenou hlavou, aby se vyhnula tázavému pohledu svého otce. Prsty zamazanými od barev přejížděla po sukovitých hrbolcích na dřevěném stole, které se rýsovaly pod matčíným chatrným ubrusem.

Seděla na dlouhé dřevěné lavici přisunuté ke stolu. Téměř jako by slyšela nárek staříčkových borovicových prken, která se

prohýbala pod tíhou všech přítomných. Co se k nim přistěhoval Laloš, manžel Mindliny sestry Evy, tísnilo se jich u kuchyňského stolu Anny Levinové celkem jedenáct.

Mindla pozorovala matku, jak podává Evě miminko, které předtím držela v náručí.

Vlasy, pečlivě sčesané do drdolu, jí zešedivěly až příliš brzy. Plamen hořící svíčky jí osvětloval celou tvář, a tak si Mindla, jako už mnohokrát, všimla nezdravých tmavých kruhů pod matčinými očima. V duchu se zapřísahala, že už nikdy nepřejde k večeři pozdě.

KAPITOLA DRUHÁ

Byla už tma a Mindla opět spěchala z továrny Muranowskou ulicí, tentokrát však pečlivě volila každý krok.

„Mám pro tebe dopis, Mindlo,“ zastavil ji pan Landau, jen co vběhla do domu. Pan Landau zaměstnával mnohé nájemníky ve své koželužně. Byl to laskavý muž, který pravidelně promíjel pozdní platby za nájem, pokud měl zrovna někdo z nájemníků hluboko do kapsy. „A pisatel ho dokonce přinesl osobně,“ zazubil se.

Mindla předpokládala, že to bude dopis pro otce, neboť jí samotné pošta nikdy nechodila. Ale pak spatřila své jméno vyvedené úhledným, lehce skloněným rukopisem, a strnula. Její prsty, špinavé po celodenní práci v továrně, neobratně zápolily s hebkou, smetanově bílou obálkou a snažily se ji co nejrychleji otevřít.

*Vážená slečno Levinová,
doufám, že Vás zraněný kotník již příliš nebolí. Mohl bych Vás pozvat na představení Cirkusu Stanięwski, které se koná zítra večer?*

Pokud ano, navrhuji sejít se v 19 hodin na stejném místě, kde jsme se setkali poprvé. Nepřijdete-li, budu předpokládat, že se mnou na představení jít nechcete.

S úctou

Kubuš Horowitz

Ten pohledný neznámý muž...

Opatrně vsunula drahocenný dopis zpět do obálky a utíkala nahoru po rozvrzaných schodech. Srdce jí tlouklo až v krku a obálku si pevně tiskla k hrudi.

„Děkuji vám, pane Landaue!“ zavolala radostně na domáčího a schody nahoru brala po dvou.

„Už zase jdeš pozdě, Mindlo?“ otočila se na ni Anna vyčítavě. Hostina, kterou matka celý den připravovala, se skvěla ve svitu dvou svící a sladká vůně čerstvě upečené chaly jen umocňovala Mindlin pocit viny. Posadila se a vdechla závan čerstvého rozmarýnu, kterým byl ozdoben stůl. Anna pozvedla ruce a přidržela dlaně nad plameny svící. Pak si zakryla oči a její medový hlas se rozezvučel známou modlitbou kiduš: *„Vajbi erev vajbi boker jom hašiši.“*

Začal šábes.

Šmuel a Anna Levinovi nebyli nijak zvlášť pobožní lidé, ale tradice považovali za důležité. A přestože se zásoby jídla ve spíži tenčily, o šábesu dokázala Anna vždy naplnit stůl. Starala se o veškerý chod domácnosti a Mindla si ji odjakživa pamatovala buď v pozeňnaném stavu, nebo s děťátkem v náručí.

První se narodila Eva, v roce 1916, brzy poté Jadža a zhruba o dvanáct měsíců později, v roce 1919, přišla na svět Mindla. Když k nim v roce 1921 přibyla ještě Soňa, měla najednou Anna na starost čtyři dcerky mladší pěti let. Šmuelova touha po synovi došla naplnění v roce 1922 narozením Jakova a poté jim osud dopřál ještě Menachema a Minju. A jako už snad poslední přibyla do rodiny maličká Sára.

Mindle připadalo nespravedlivé, že pro všechno vaření, uklízení, praní a péči o ostatní nezbyvala mamince za celý den ani chvílička volna. Na kamnech neustále bublaly hrnce a v plechovém kbelíku pod dřezem se namáčely špinavé pleny. Moc ráda však maminku při práci pozorovala. Ta si v kuchyni počínala přímo mistrovsky a pevnou rukou řídila tento chaotický a mnohdy chudý orchestr. Když byla Anna zcela ponořená do své práce, dokázala v kuchyni rozezvučet každický kout. V kamnech praskal oheň, na plotně cinkaly hrnce a vše doprovázely rytmické údery těsta, které Anna hnětla a válela na dřevěné lavici. A jedenkrát do týdne zvládla vše propojit dohromady a vyloudit líbezné šábesové crescendo.

Mindla milovala především židovský Nový rok. Anna se-zvala do kuchyně všechny své dcery a společně pekly kichlach, sladké jemné sušenky, které se jim doslova rozplynuly na jazyku, jen co je jejich nedočkávané prstíky vytáhly z trouby.

Annina kuchyně ale nabízela víc než jen výborné jídlo. Stůl z borovicového dřeva byl rovněž jakousi její domácí kazatelnou, u nějž Anna promlouvala o životě, tradicích a předávala dětem svou životní moudrost. Polévky a chalu podávala společně s příběhy a ponaučením, vše dohromady tvořilo těsně propojený celek.

Dnes večer se u stolu konala bohoslužba. Mindla letmo pohlédla na svého otce, který s obdivem v očích sledoval maminku, jak odříkávala modlitbu. Šmuel byl povoláním švec a tvrdě pracoval, aby rodinu uživil. Z továrny pana Landaua dostával odřezky kůže a s jejich pomocí uměl vyspravit a nablýskat staré boty tak, že vypadaly znovu jako nové. Sousedé o něm říkali, že je skutečný umělec, a on byl ve svém řemesle opravdu neobyčejně zručný. Lidé k němu přicházeli s botami zničenými tak, že už se dávno nedaly nosit. Šmuel je vzal, od rána do večera s nimi kouzlil a čaroval a vdechl jim nový život. Poté je vrátil vděčným majitelům. Bohužel opravování starých bot nebyla zrovna výnosná živnost. Rozhodně ne natolik, aby rozrůstající se rodině Levinových zajistila pohodlné živobytí. Šmuelovi zákazníci byli navíc velice chudí, a tak často pracoval zadarmo. Věděl totiž, že boty, které opravoval, byly pravděpodobně jediné, které dotyčný ubožák měl a v nichž mohl jít do práce nebo na trh, aby obstaral živobytí pro svou rodinu. Jak by si mohl od takového člověka vzít peníze? Někdy za svou práci dostal bochník chleba nebo jedno či dvě vajíčka, a když měl opravdu dobrý den, pak třeba trochu másla nebo kuře. Mindla byla na svého otce hrdá a nikdy neprotestovala, když peníze, které sama vydělala v továrně, dostal pan Landau často rovnou zpět jako splátku nájemného.

Maminka si odkryla oči a podívala se na hořící svíce. Obřad se chýlil ke konci a Mindla přemýšlela, u kolika dalších rodin v domě zrovna probíhá tentýž rituál. V domě č. 17 na Muranowské ulici, v severním cípu varšavské židovské čtvrti, bydlelo celkem sto deset rodin. Náměstí, na němž se konaly trhy, sousedská shromáždění či kam se lidé vydávali za

zábavou, bylo lemováno čtyř- až pětipatrovými budovami. Centrum židovské čtvrti křížovaly tramvaje a rikši. Mnozí z obyvatel čtvrti tvořili rozvětvené rodiny, podobně jako tomu bylo u Levinových, a Mindla odhadovala, že v patrech nad nimi a pod nimi bydlelo přibližně sedm set nebo osm set lidí.

Jadža se bude brzy vdávat, a tak u jejich šábesové tabule přibude další tvář. Avšak na rozdíl od Evy a Laloše, kteří dál bydleli v Muranowské ulici, se Jadža po svatbě přestěhuje do bytu svého snoubence Avrahama Ksiazenicera. Ještěže tak...

Později toho večera, když už dívky ležely v postelích, Mindla svěřila Jadže a Evě své tajemství. Pověděla jim o svém uslechtilém zachránči, který ji pozval do cirkusu. Sestry si užasle prohlížely dopis, jenž Mindla vylovila zpod polštáře.

„V životě jsem neviděla tak nádherný papír,“ vydechla Jadža a prsty se jemně dotýkala pevné stránky dopisu.

Pro Mindlu platila stejná pravidla jako pro ostatní dívky v rodině. O jejím sňatku rozhodoval otec – to on určí, kdy nadejde správný čas, to on vybere vhodného ženicha. Bylo nemyslitelné, aby se jeho dcera setkala s cizím mužem, natož aby s ním šla na schůzku do cirkusu.

„Musíš jít, Mindlo!“ šeptala Jadža a samým vzrušením tiskla sestře dlaň. „Jen si to představ, cirkus! Taková nádhera! Pomůžeme ti.“

V noci Mindla téměř oka nezamhouřila a hned následujícího rána u snídaně sprádala se sestrami plán, jak to udělat.

„Mami, myslím, že by bylo hezké, kdyby dnes večer šla Mindla se mnou a s Lalošem na večeři,“ nadhodila naoko ledabyle Eva. Maminka měla jako obvykle plné ruce práce v kuchyni. „Lalošův otec slaví narozeniny a na oslavu přijde i sám rabbi.“

„Společnost dospělých jí určitě jen prospěje,“ dodala Jadža a významně mrkla na ušmudlané tvářičky třech nejmladších sourozenců, kteří seděli u stolu a čekali na svou kaši.

Anna položila na stůl misky a ve tváři měla neproniknutelný výraz. Nakonec přikývla. „Ale ne abys ji domů přivedla moc pozdě.“

Sluneční paprsky už pomalu slábly, nastával sobotní večer. Rodina se opět sešla u stolu a Šmuel prováděl obřad havdala. Šábes byl u konce. Otec pozvedl pohár vína a v přítomnosti celé rodiny pronesl modlitbu. Poté vztáhl ruce k hořící svíci a pokožka se mu rozzářila. Vyzval ostatní, aby udělali totéž. Jako dítě Mindla tento zvláštní rituál milovala, ale nyní se za své oranžové dlaně spíš styděla.

Mindla sledovala tatínka a zároveň po očku pozorovala, jak na hodinách ubíhá čas. Už se nemohla dočkat, až bude konečně venku. Bála se přijít pozdě – Kubuš by mohl odejít bez ní.

Eva a Jadža byly stejně nedočkávané jako Mindla. Na Evin popud si Mindla oblékla nádherné tmavomodré hedvábné šaty, které Anna ušila Evě na zasnuby. Jadža si vzala na starost Mindliny vlasy. Pečlivě jí sčesala všechny prameny pryč

z obličejů a sepnula je sponkami dozadu. Kaštanově hnědé lokny jí nyní volně splývaly na ramena. Nalíčené rty zářily karmínově rudou rtěnkou.

Teď už Mindla hořela nedočkavostí a každá minuta se jí zdála jako věčnost.

Šmuel pozvedl pohár s požeňnaným vínem k ústům, ukončil šábes a dívky mohly konečně odejít. Snažily se nevzbudit podezření, a tak všem co nejkliidněji popřály dobrou noc, i když vmžiku byly venku ze dveří.

Eva se zavěsila do Mindly a nenuceně spolu kráčely ulicí, vzdalovaly se od domu a z dosahu všetečných pohledů. Kubuš, s nímž se měly setkat na domluveném místě, se právě vynořil zpoza rohu.

Kubuš Horowitz byl ještě pohlednější, než jak si ho Mindla pamatovala. Puntíkatý kapesníček azurové barvy, který mu vykukoval z náprsní kapsy saka, dokonale podtrhoval barvu jeho modrých očí. Kolem krku měl omotanou tutěž vlněnou šálu, kterou před dvěma dny půjčil Mindle.

„Evo, tohle je Kubuš,“ představila ho Mindla své sestře.

Eva se usmála a podali si ruce. Kubuš uctivě smekl.

„Mindlo, sejdeme se v deset hodin před kavárnou,“ nařizovala Eva své mladší sestře. „Pokud se jen o minutku opozdíš, budeš muset jít domů sama.“

KAPITOLA TŘETÍ

Mrzlo a ve vzduchu už byl cítit sníh. Mindla s Kubušem spěchali bočními varšavskými uličkami směrem k cirkusu. Ochlazovalo se a bylo zřejmé, že město každým dnem zahálí sněhová nadílka.

Na křižovatku ulic Ordynacké a Okolnik, kde se nacházelo pozlacené hlediště Cirkusu Staniewski, to bylo dobrých dvacet minut chůze.

Budova byla po mnoho let opuštěná, než ji v roce 1929 koupili místní bratři Staniewští. Bronislav a Mečislav Staniewští vložili veškerou svou energii a nemalou částku peněz, aby budově vrátili její někdejší věhlas, a brzy si získali renomé svými promyšlenými a mnohdy avantgardními vystoupeními. Každou sezónu uvedli na scénu nové ambiciózní představení, na něž se sjížděli diváci ze zámoří a kterým vždy posunuli svou laťku o kousek dál.

„Není snadné uspokojit náročné varšavské publikum,“ svěřil se Bronislav v roce 1936 novinářům při příležitosti zahájení nové sezóny. „Tentokrát ale budu uléhat s čistým svědomím. Pro tuto sezónu máme připravený program, jaký zatím v dějinách našeho cirkusu nemá obdoby.“

Když Kubuš s Mindlou prošli ulicí Okolník a zahruli do Ordynacké, vyhýbající se cestou koňským povozům, zjevila se před nimi v plné kráse úchvatná kupole. Zblízka byla ještě skvostnější, než jak si ji Mindla představovala. Vedle několika překrásně zdobených kostelů a velké synagogy to byla ta nejokázalejší přehlídka bohatství, jakou kdy Mindla spatřila.

Mramorové schodiště u vchodu se hemžilo lidmi čekajícími ve frontě u pokladny, avšak oni dva se do řady nepostavili. Kubuš vzal Mindlu jemně za loket a vedl ji davem přímo do foyer. „Witaj, Kubuš,“ – *Dobry večer, Kubuši* – přivítal je přátelsky vrátný a vzápětí se jich ujal uvaděč, který je doprovodil na místa. Mindla přemýšlela, jak je možné, že tu Kubuše všichni znají, a hlavou se jí honily všelijaké myšlenky. Avšak neodvážila se zeptat.

První řada sedadel hned u hlavního jeviště už byla zaplněná. Ženy v překrásných kabátech z pravé kožešiny i muži v elegantních plstěných kloboucích seděli uvelebení ve VIP lóžích vykládaných sametem, určených pro ty nejváženější návštěvníky. Mindla a Kubuš byli usazeni jen o několik řad dále.

Mindla vklouzla do měkké kožené sedačky a všemi smysly vnímala atmosféru, která ji obklopovala. Ještě nikdy nebyla na divadelním představení, natož v cirkusu. První řadu balkónů obsadily dámy v hedvábných šatech a kloboucích ze stříbrné lišky. Na překrásném klenutém stropě zářily obrovské křišťálové lustry. Mindla jich napočítala celkem osm a pak si všimla tenoučkého ocelového lana vinoucího se mezi nimi, které, jak předpokládala, bylo připravené pro provazochodce.

Ze snění Mindlu vytrhlo až zařinčení činelů, jak se orchestr začínal chystat ke hře, a ona náhle ucítila nasládlou vůni pilin stoupající z arény. „Děkuji, Kubuši,“ zašeptala.

„Představení ještě ani nezačalo,“ usmál se na ni Kubuš.

Brzy nato lustry potemněly a jeviště ozářil jasný kužel světla dopadající odkudsi shora. Za zvuku bubnů, jejichž burácení postupně nabíralo na síle, se zpoza sametové opony vyřítíl bělouš bez jezdce. Zastavil uprostřed jeviště a poklonil se.

Hudba hrála a hřebec cválal ladným krokem okolo arény, přičemž svůj krok měnil podle rytmu skladby. Bubny duněly a on doslova tančil po manéži.

Potom se na scéně objevila půvabná žena v bělostných splývavých šatech, která koně během představení doprovázela.

Hřebec oběhl první kolo, zastavil se vedle ženy a stejně jako ona pozdravil publikum lehkým pokývnutím. „Bravo!“ křičeli diváci, když ten nádherný kůň pokročil jednou nohou vpřed a napodobil pukrle.

„Je tak chytrý!“ vrtěla Mindla nevěřicně hlavou, zatímco bělouš odcválal za mohutného potlesku do zákulisí.

Když už bylo publikum přesvědčeno, že je vystoupení u konce, přirítíl se hřebec zpoza opony zpět. Tentokrát mu na hřbetě seděl malý rozpustilý šimpanz. Opičák byl náramně vyparáděný – sako, kalhoty a károvanou vestičku dokonale podtrhoval elegantní motýlek – a ve tváři mu zářil úsměv od ucha k uchu. V momentě, kdy se řítily kolem půvabné principálky, jí šimpanz seskočil přímo do náruče, zatímco kůň tryskem opustil arénu. Vskutku bravurní.

Mindla tleskala, až ji bolely ruce, a to se zábava teprve rozjížděla. Další účinkující, kvůli níž diváci do cirkusu přišli, byla

„princezna Abyssinia Koringa“, a jen co svůdně vplula do světla ramp, rozeznělo se vyprodané hlediště bouřlivým jásotem.

Nejprve se ta nádherná hadí žena uklonila a vzápětí začala své údy proplétat a ohýbat takovým způsobem, až divákům běhal mráz po zádech.

Zaklonila svůj zdánlivě gumový trup tak hluboko, že si ze zadu prostrčila hlavu mezi nohama, a v této poloze se pomalu pohupovala ze strany na stranu. To vše za rytmického dunění bubnů, které ohlašovaly na scénu příjíždějící rakev. Žena, stočená do jakési živoucí vývrtky, rozmotala své tělo a vklouzla do rakve, která byla před nevěřícími zraky diváků neprodyšně uzavřena a uzamčena.

Když byla rakev vzápětí spuštěna do mělkého hrobu vykopaného přímo v manéži, zalapalo obecenstvo šokovaně po dechu. Klauni zasypali rakev pískem. Ubíhaly dlouhé minuty a žena zůstávala uvězněná v hrobě bez možnosti volně dýchat. Tíživé napětí se stupňovalo, umocňováno burácením tympánů.

Po chvíli, která se zdála jako věčnost, se z písku konečně vynořila útlá paže. Diváci propukli v jásot a klauni spěchali ženu vysvobodit. Ta se triumfálně uklonila a poté byla vyzdvížena i rakev. Zámky zůstaly na svých místech a rakev zcela uzavřená.

Jak jen se princezně podařilo uniknout? Mindla byla naprosto ohromena. Ach, ta tajemství velkolepého cirkusu!

Po manéži pobíhali žongléři a klauni a bavili diváky mezi hlavními čísly. Když se pak jednomu z klaunů podařilo sebrat zámožnému, nic netušícímu divákovi v první řadě luxusní hodinky, rozesmálo se celé obecenstvo.

„To bylo ale troufalé!“ rozplývala se Mindla nadšením.

Jako další nastoupil na scénu vysoký muž v doprovodu malého chlapce – duo „Beetz a syn“. Beetz přinesl zhruba šestimetrovou tlustou bambusovou tyč, poklekl ve středu osvětleného jeviště a tyč opřel vedle sebe o zem. Chlapec, jemuž mohlo být tak deset či jedenáct let, se postavil na otcovo koleno a poté se s pomocí tyče vyšplhal otcí na ramena. Když bylo zřejmé, že chlapec stojí pevně, Beetz se opatrně napřímil, povysunul tyč výš a zapřel si ji o stehno. Hoch se obratně vysoukal až na její konec a Beetzovi se na šlachovitém těle napjal každíčkový sval, jak se snažil udržet tyč bez hnutí. Nyní synek zkřížil nohy pod sebe do tureckého sedu a balancoval na špičce bambusové tyče. Kdyby otec udělal jeden jediný chybný pohyb, hoch by se zřítíl dolů.

V hledišti se strhnul potlesk. „Skvostné! Skvostné!“ křičeli ohromení diváci.

Několik dalších minut držel chlapec své drobné tělo napjaté ve stojce na samotném konci tyče. Avšak ani tím jeho vystoupení neskončilo. Jednu ruku pomaličku uvolnil a balancoval jen na té druhé.

„Vždyť on stojí jen na jedné ruce! To je neskutečné!“ vykřikla žena sedící za Mindlou. „Nemůžu se na to dívat!“

Mindla měla ten samý pocit.

Konečně se chlapec skrčil, přehoupl se zpět na tyč, objal ji nohama a sklouzl dolů. Předvedl tak již druhý dokonalý seskok toho večera. Diváci, kteří během chlapcova vystoupení napětím ani nedutali, vydechli úlevou. Celé další dvě hodiny sledovala Mindla všemožné triky a při každém nečekaném zvratu jí srdce poskočilo radostí.

Vzduchem létali akrobaté na visutých hrazdách a z obrovské výšky až od vrcholku klenuté střechy se střemhlav vrhali skokani na maličké trampolíny umístěné na zemi. Pestrobarevná plejáda zvířat – lvi, tygři, tančící psíci nebo nevrlý vepřík –, ti všichni Mindlu zcela okouzlili. A když už si myslela, že je konec, vyřítil se zpoza opony zase ten malý opičák, tentokrát na kole, a za ním neohrabaný klaun.

Mindla tleskala, až ji pálily dlaně.

„Bravo, bravo!“ hřímaly hlasy kolem ní. „Přídavek!“

Zatímco proud diváků pomalu opouštěl arénu, Kubuš vzal Mindlu jemně za paži. „My půjdeme tudy,“ prohlásil a začal se prodírat tlačenicí. „Rád bych vám představil několik přátel.“

Mindla, zvědavá, co dalšího ji dnes ještě čeká, neprotestovala. Propletli se řadami prázdných sedadel dolů k jevišti, Kubuš rozhrnul těžkou oponu z rudého sametu a vedl Mindlu dál. V zákulisí panoval čilý ruch a Mindla byla jen stěží schopna vše vnímat. Koně dostávali krmení, artisté si protahovali zmožená těla a klauni se mačkali u malých zrcadel, aby si smyli z tváří líčidla.

Tajemná směsice zvířat a účinkujících.

Kubuš vedl Mindlu do šaten a cestou si potřásl rukou téměř s každým, koho potkali.

„Dobrý večer, Pavle,“ pozdravil muže, v němž Mindla rozpoznala cvičitele tančících psíků. „Skvělé vystoupení!“

Prošli chodbou zaplněnou stojany se zářivými kostýmy, minuli dveře, na nichž se pod velikou zlatou hvězdou skvěl nápis

„princezna Abyssinia“, a pokračovali k další šatně. Tam Kubuš zdvořile zaklepal a jakýsi ženský hlas je vyzval, ať vstoupí.

„Kubuši!“ zvolala žena radostně a políbila ho na obě tváře.
„Moc ráda tě vidím!“

Mindla ji okamžitě poznala – byla to principálka, jejíž půvabný bělouš tak nádherně tančil na začátku celého programu. Ve skutečnosti byla starší, než Mindla původně odhadovala, avšak nyní se jí zdála ještě krásnější než během onoho fascinujícího vystoupení v manéži. Zpod elegantního klobouku z černého sametu jí vykukovaly tmavé vlasy střižené do krátkého mikáda a hebká pleť bez silné vrstvy cirkusového mejka-pu jí doslova zářila. „Líbilo se ti představení?“ zeptala se.

„Bylo naprosto skvělé!“ ujistil ji Kubuš a vzápětí na ni rozpustile mrknul: „Ale nejlepší byli klauni, jako obvykle.“

„Mindlo, rád bych vám představil paní Lalu Staniewskou. Její manžel Bronislav je principálem tohoto cirkusu, ale všem je samozřejmě jasné, kdo tomuto velkolepému šapitó opravdu velí,“ dodal a zvesela kývl směrem k Lale.

Lala mu věnovala shovívavý úsměv.

„Lalo, Mindla dnes byla v cirkusu poprvé.“

„Ale to je úžasné, Mindlo, jaký máte z představení dojem?“ obrátila se Lala na Mindlu.

„Byla to ta nejkouzelnější věc, jakou jsem kdy viděla,“ vydechla Mindla, „ještě teď mě bolí ruce, jak moc jsem tleskala!“

„Děkuji, to ráda slyším. A předpokládám, že my dva se uvidíme příští týden?“ obrátila se Lala na Kubuše.

„V pondělí v šest hodin ráno budu na značce.“

„Výborně. Já se teď musím připojit k manželovi. Pravděpodobně se zrovna věnuje novinářům, kteří přišli napsat recenzi

na naše představení. Uvidíme se v pondělí, Kubuši. A vás jsem moc ráda poznala, Mindlo.“

Zatímco společně spěchali varšavskými uličkami, aby byli včas na místě, kde se měli sejít s Evou, Kubuš Horowitz prozradil Mindle, že mu někteří lidé také říkají klaun Kubuš. A že je členem kočovné herecké společnosti Cirkusu Staniewski, která cestuje po celém Polsku a vystupuje ve velkém cirkusovém šapitó. A že přes zimu má cirkus volno, avšak příští týden začínají zkoušet nová čísla a sestavovat program, s nímž na jaře vyrazí na polský venkov.

Mindle připadalo neuvěřitelné, že se tento šaramantní muž v nažehleném vlněném obleku a klobouku převléká do pestrobarevného kostýmu a před zraky diváků tropí skopičiny. Toužila dozvědět se o něm ještě víc, a tak byla zklamaná, když zanedlouho došli ke kavárně.

Tam na ni už čekala Eva, jak slíbila.

„Děkuji, Kubuši, na tento večer nikdy nezapomenu,“ pravila Mindla a zdráhavě se chystala k odchodu.

„Nechtěla byste se mnou jít někdy na procházku?“ zeptal se on.

„Ano, moc ráda.“